

divagări utile

- ◇ Eu nu mai cred în Zeus, căci Zeus este orb cu noi.
- ◇ Eu sînt Dumnezeu și judecătorul meu.
- ◇ Prea departe mergem cu trecutul... Prezentul îl doresc.
- ◇ M-am născut în zilele cele mai teribile cu gânduri de lei... o serenadă a muncii.
- ◇ S-a trezit creierul și a spus: „EU IUBESC VIAȚA!”
- ◇ Închidem din ochi, și viața se sîrșește...
- ◇ Gîndul se gîndește pe gînd, și gîndirea devine eter.
- ◇ Ce vreți voi? așa e creierul meu; gîndește cînd nu e nevoie, și stă cînd nu trebuie să stea.
- ◇ George Bacovia? Artist nemuritor și înmormîntat în același timp...
- ◇ Cînd oamenii ajung să se sfișie nici tigrii bengali și nici lei africani nu sînt atît de cruzi...

- ◇ Alegeți prietenii, fiule; fugi de oamenii lingușitori, ce-n față te sărută și în spate te spală cu apă de colonie.
- ◇ Prin undele grele ale amurgului au rătăcit și versurile mele.
- ◇ Am primit apele și frunzele tîrgului meu în rîme.
- ◇ Gloria n-a murit... tot mai vine către poetul ei.
- ◇ Îmi place și slava care s-a fanat.
- ◇ Am fost și eu odată ca niciodată
- ◇ Spre stele se înalță veacul...
- ◇ În poeme de „PLUMB” acolo sînt neîntrecut?
- ◇ N-am scris mult, dar multe lucruri am zugrăvit în puțînul și concisul meu fel de a scrie.
- ◇ A fost odată un prinț vestit, cu plete mari, el Eminescu... Azi este mort, dar scrierile lui numeroase sînt și mai tari ca rubinile în strălucire...

- ◇ Destin! nu-mi place sărutarea ta!
- ◇ Înger al suferinții! fie că ești îmbrăcat în negru, fie că ești îmbrăcat în alb, lumea țî-o ia înainte... pune piciorul în prag, înainte!
- ◇ Nu mă mai ajută creierul să am condeiul cel mare din trecut.
- ◇ Destin, te-am văzut cum farmeci oamenii... Pe mine nu m-ai iubit.
- ◇ Policandru al vieții, puține brațe ț-au mai rămas.
- ◇ Ce tristețe! s-a dus și Camil Petrescu, cam pe la capătul zorilor. Cocosul i-a cîntat pentru prima dată.
- ◇ Adio, Camil Petrescu, îmi pare rău de moartea ta... și eu sînt țintuit pe patul suferinții.
- ◇ Vine-ntunericul, draga mea!... (ultimele cuvinte ale poetului).

MOTTO: „Je veux être poète, et je travaille à me rendre voyant: vous ne comprendrez pas du tout, et je ne saurais presque vous expliquer. Il s'agit d'arriver à l'inconnu par le dérèglement de tous les sens. Les souffrances sont énormes, mais il faut être né poète, et je me suis reconnu poète”.

ARTHUR RIMBAUD 1)

A stabili dacă simbolismul românesc este un curent sau o „sumă de individualități creatoare” (Zina Molcuț, în „Luceafărul”) e mai mult o chestiune de termeni. De o pondere tot atît de relativă pentru definirea unui climat artistic, a unui moment istoric, mi se pare și faptul, dacă respectivul sistem de referințe spirituale a fost teoretizat sau nu, dacă a fost extras sau nu sub forma unui *sumum* de reguli etc. Important, cred, nu e a avea esteticieni mari, originali, ai simbolismului, ci faptul că în practica artistică a celor mai reprezentativi simbolişti români se reflectă principii estetice ale curentului. În „Simbolismul românesc” autoarea, Lidia Bote, nu și-a propus — cum îi cere Zina Molcuț în severa sa recenzie²⁾, de altfel adesea judicioasă — „o suită de portrete individuale”, ci: „...portretul simbolismului... o frescă...” a acestuia³⁾. Rimbaud spune: „J'inventait la couleur des voyelles! — A noir, E blanc, I rouges, O bleu, U vert. — Je réglai la forme et le mouvement de chaque consonne et, avec des rythmes instinctifs, je me flattai d'inventer un verbe poétique accessible, un jour ou l'autre à tous les sens... J'écrivais des silences, des mits, je notais l'inexprimable. Je fixais des vertiges”⁴⁾. În aceste „Deliruri”, subintitulate „alchimie a verbului” (ciclu „Un sezon în infern”) se găsește o întreagă estetică a prefacerii reacțiilor psihologice în norme de transfigurare artistică.

Călinescu vedea „problema estetică” a simbolismului, cu aplicație la Bacovia, în „...putința convenției de a simboliza în chip memorabil, ca o viziune stranie, momentele de mare sinceritate...”⁵⁾. Deci apelul la convenție, în folosul celui mai deplin nonconvenționalism, al celei mai devorante sincerități, sfărîmarea pînă la anarhie a solemnității, înfăptuită cu mijloacele „manierismului patetic”, nostalgie maladivă, dar simulare a incoerenței etc.

Esthesisul bacovian se dovedește și mai greu de finibil, dacă ne gîndim la faptul că în timp ce Călinescu își începea capitolul din „Istorie...”, despre Bacovia, cu aprecierea fără echivoc: „...tocmai artificiuul te izbăște și-i formează în definitiv valoarea” (ibidem), Eugen Lovinescu accentuează tot atît de ferm un aspect diametral opus al liricii bacoviene: „...în ea (dispoziția sufletească a poetului — n.n.) salutăm poate întîia licărire de conștiință a materiei ce se însuflețește... Adaptarea formei ei la fond este atît de integrală încît îndepărtează gîndul oricărei intenții artistice...”⁶⁾ Către o poziție similară tinde și Pompiliu Constantinescu, atunci cînd socotește pe Bacovia un temperament, la care ne întîmpină fuziunea deplină a dispoziției subiective cu elementele externe, prin proiectarea în peisaj a unei tristeți atavice. Organizată din dispoziții fiziologice și asociații macabre, poezia liricului băcăuan continuă Pompiliu Constantinescu, s-a impus prin originalitatea dezastrului interior. 7).

Confruntînd unele din aceste opinii contradictorii despre Bacovia, Nicolae Manolescu este mai drastic decît fiecare dintre criticii citați, riscînd apropierea spectaculoasă: „Bacovia își compune, ca Macedonski, o mască, își face din suferință un stil, o convenție... Poetul se joacă pe sine ca și Minulescu... Bacovianismul e o haină de teatru... recitînd pe Bacovia luăm parte la o punere în scenă...”⁸⁾ etc. A ajunge atît de departe cu interpretarea acelei posturi satanice, a acelei înclinații deliberate către morbid a lui Bacovia, e după cum crede și Matei Călinescu, „o fundamentală eroare”, căci caracteristic pentru poet, „a cărui structură interioară era incompatibilă esențial cu orice tehnică, rafinată sau brutală a succesului”⁹⁾ este dorința de anonim și nu de publicitate a la Erostrat, sau de popularitate căbotină.

Dificultățile de statuare a unor principii estetice pentru simbolism în genere și pentru Bacovia — ale cărui derogări de la normele teoretice ale curentului au fost nu o dată observate — în special, își au obîrșia într-un paradox central și anume: pe de o parte „scopul” revirimentului simbolist, spune filozoful, se reflectă identitatea activității

ESTHESIS BACOVIAN

PETRĂ VULCĂNESCU

„Bacoviană”

produs în poezie, apare ca o experiență raționalistă, aplicată absolutului stărilor interioare, pentru a le sesiza inefabilul, pentru a adînci cunoașterea sufletului uman; poetul însuși devine, după cum îl definește Rimbaud, un căutător al necunoscutului, un profet, un vizionar. Pe de altă parte, această aplecare lucidă asupra eului „în limitele lui flotante și esențiale” (Pompiliu Constantinescu) se face cu mijloacele euforiei iraționaliste, prin „Iluminații” (de altfel, titlul halucinantului ciclu final al operei rimbaldiene, în care găsim piese ca „Angoisse”, „Mystique”, „Matinée d'Ivresse”, „Vagabonds”, „Being beauteous” etc., cu semnificație de veritabile manifeste simboliste, dar și precursorare ale suprarealismului). În dosul acestui paradox există dialectica oricărui act de cunoaștere, aceea a exprimării infinitului absolutului în categoriile finite ale sensibilității umane. Pentru a le desprinde însă de cunoașterea abstractă, Bacovia atesă la poezie, împreună cu toți simbolistii, dreptul de a adopta o tehnică a cunoașterii artistice, capabilă dacă nu să cuprindă infinitul, măcar să-l sugereze. Este de fapt întruparea unui vechi principiu estetic întîlnit încă la Schelling: „În opera de artă, conștiente și inconștiente... Trăsătura distinctivă, proprie operei de artă... trebuie considerată **infinitatea inconștientului** (sinteza naturii și libertății!). Artistul pune în creația sa, pe lîngă ceea ce a intenționat cu claritate — ca și cum s-ar supune instinctului — și un ce infinit, inaccesibil în deplînatatea sensurilor sale, nici unei rațiuni finite”¹⁰⁾. Reluate în scrierile unor teoreticieni ai simbolismului de la noi sau din străinătate, asemenea idei estetice fundamentale sînt adesea indispensabile în înțelegerea esenței teoriilor estetice sau inovațiilor artistice de ultimă oră. (Asupra filiațiilor filozofice ale simbolismului, și în special ale bacovianismului, vom reveni).

Apartenența lui Bacovia la estetica simbolistă este, firește, evidentă și toată că poetul se și singularizează, în cadrul curentului. Astfel, deși simbolistii consecvenți consideră că esența lirismului este de natură muzicală, putem observa la George Bacovia o evidentă propensiune spre pictural. De aceea apropierea sa de plumburiul cromatic al lui Ion Andreescu, de decorurile dezolante ale periferiilor lui Ștefan Luchian, sau de cenușiurile lui

Victor Măhălescu-Craiu a fost făcută nu fără temei¹¹⁾. În „Pastel”, de pildă, desenul e de mare pregnanță: „Buciumă toamna / Agonic — din fund — / Trec păsărele / Și tainic s-ascund. / / Departe, pe cîmp, / Cad corbii domol...” etc.¹²⁾; Sau pastelul „Toamnă”: „Se uită în zări catedrala, / Cu turnu-i sever și trufas; / Grădina orașului plînge, / Și-aruncă frunzișu-n oras”¹³⁾, cu iz bucolic, amintindu-l pe Fundoianu din „Privești”. Nu poate fi trecut cu vederea nici faptul că, deși rafinații sinestezicilor subtile și adesea ermetice cultivă, printre altele, o alchimie a nuanțelor imperceptibile, poetul „scînteilor galbene” și al copacilor albi și negri, al verdelui crud sau noianului de negru, al mugurelui roz și al cîmpiei clare, al visului de-albastru și de-azur este un vizual cu retina proaspătă; chiar griurile, plumburiul sau amurgurile sale nu estompează expresivitatea culorilor, ci o potențează pentru resursele ei de sugesție și atmosferă. Fuga de concretețea plasticului este specifică multor simbolişti — căci aceasta ar putea semăna nu a „creație”, ci a copiere a realității, ceea ce reneacă nu numai simbolistii — dar orientarea spre netrupesc, spre prototipurile abstracte, ideatice ale sensibilității este destul de străină substanței lirice bacoviene. Fluența și mobilitatea imagisticii simboliste topește în ample corespondențe sinestezice, produsul simțurilor, tehnică atribuită influenței filozofiei dinamizante a lui Bergson¹⁴⁾. Dar exaltarea subiectivității a eului, cu rădăcini poate și în Nietzsche, înfrînd în freneză trăirilor simțurile, intelectul, voința, lipsește de asemenea din lumea lui Bacovia; discretă, placidă și abandonată parcă unei ataraxii, în care aproape singura sursă de mișcare este căderea ploilor, lirica bacoviană nu sugerează acțiunea, ci așteptarea. Tocmai aceasta dă însă parcimonioasei gestici bacoviene nota sa împrevizibilă și adeseori cutremurătoare. În forma clasicizantă a sonetului de pildă, el poate comprima un conținut de surdă neliniște; căci dacă la Argezi apolinicul se invi-gorează prin dionisiac (după cum arăta acad. Athanase Joja într-un studiu din „Steaua”) la Bacovia dionisiacul ricanează timid a neputință: „Ca Edgar Poe, mă reîntorc spre casă, / Ori ca Verlaine, topit de băutură — / și-n noaptea asta de nimic nu-mi pasă. / / Apoi cu pași de-o noștimă măsură, / Prin întuneric bijbiesc prin casă. / Și cad, recad și nu mai tac din gură”, („Sonet”, op. cit. p. 16), spune el, după ce aude „tușind o tuse-n sec amară — / Prin ziduri vechi ce stau în dărîmare”.

În „Tablou de iarnă”, de o plastică aproape naturalistă, atmosfera se vedește de mare rafinament. Recuzita e simplă: culorile sînt alb (zăpadă), roșu (singe), negru (corb, noapte); mișcările nici nu au loc în spațiu, ci numai în două dimensiuni: pe verticală (minsoarea) și pe orizontală (curgerea singelui de la abator sau evoluția ireală a corbilor). Totul e lent, insinuant, obsesiv. Se vedește aici un subtil instinct al amănuntului expresiv. De pildă, într-un asemenea context, nu avea ce căuta cuvinte stridente ca „zbor”, „urlet”; de aceea corbii nu zboară, ci „se plimbă prin singe”, „în zări corbii fug”, altelei „vislesc în cer” etc. iar lupii vin „licărînd”.

...Estetica bacoviană este deci simbolistă, deși pregnante note proprii nu numai temperamentale sau de tehnică, ci și de viziune asupra lumii, o înrudec cu orientări literare contemporane sau presimboliste.

Vasile Sporic

- 1) Rimbaud — „Oeuvres”, Editions Baudelaire.
- 2) „Luceafărul”, 27 august și 3 sept. 1966.
- 3) „Cronica”, 20 august 1966 (art. semnat de N. Barbu).
- 4) Rimbaud — op. cit., pag. 169.
- 5) G. Călinescu — „Istoria literaturii române”, pag. 627.
- 6) E. Lovinescu — „Istoria literaturii române contemporane”, II, pag. 313—314.
- 7) Pompiliu Constantinescu — „Opere și autori”, pag. 75—76.
- 8) N. Manolescu — „Lecturi infidele”, pag. 85—86.
- 9) Matei Călinescu — „Aspecte literare”, pag. 8.
- 10) Schelling — „Sistemul idealismului transcendențial”, secțiunea VI, pag. 383, ed. rusă, 1936, Leningrad.
- 11) „Ateneu”, nr. 9, sept. 1966 (articol semnat de Radu Negru).
- 12) Bacovia — „Plumb”, pag. 8, B.P.T.
- 13) Ibidem — pag. 46.
- 14) Lidia Bote — „Simbolismul românesc”, pag. 269.